

Pasūtītājs:

**Valsts reģionālās attīstības
aģentūra**

Adrese: Elizabetes iela 19, Rīga,
LV-1010

Tālr.: 67079000

Fakss: 67079001

E-pasts: vraa@vraa.gov.lv

WWW: www.vraa.gov.lv

Izpildītājs:

SIA "Konsorts"

Adrese: Olīvu iela 9, 2. stāvs
Rīga, LV-1004

Tālr.: 67216793

Fakss: 67216771

E-pasts: office@konsorts.lv

WWW: www.konsorts.lv

**PĒTĪJUMS „REĢIONĀLĀS POLITIKAS UN
TERITORIJU ATTĪSTĪBAS NOVĒRTĒŠANAS
METODOLOĢISKIE RISINĀJUMI”**

(Pakalpojuma līgums Nr. VRAA/AK-2008-21)

1. daļa "Gala ziņojuma kopsavilkums"

2. daļa "Gala ziņojums"

K.Timofejevs
SIA "Konsorts" izpilddirektors
15.07.2009., Rīga

Rīga,
2009.gada jūlijs

SATURS

1. IEVADS	3
2. REĢIONĀLĀ POLITIKA UN METODOLOĢIJA	4
3. TERITORIJU ATTĪSTĪBAS NOVĒRTĒŠANA	7
3.1. TERITORIJU ATTĪSTĪBU RAKSTUROJOŠIE RĀDĪTĀJI.....	7
3.2. TERITORIJAS ATTĪSTĪBAS INDEKSS	9
3.3. TERITORIJAS ATTĪSTĪBAS ATŠĶIRĪBU IZVĒRTĒŠANA	11
3.4. PIEEJAMĪBAS INDEKSS.....	12
4. POLITIKAS INSTRUMENTU PIELIETOŠANAS NOVĒRTĒŠANA.....	15
5. ATBILSTĪBA STARPTAUTISKAI PIEREDZEI.....	17

1. Ievads

Saskaņā ar līgumu Nr. VRAA/AK-2008-21, kas noslēgts starp Valsts reģionālās attīstības aģentūru un SIA „Konsorts” 2008.gada 10.novembrī, SIA „Konsorts” veic pētījumu „Reģionālās politikas un teritoriju attīstības novērtēšanas metodoloģiskie risinājumi”.

Šis dokuments ir Gala ziņojuma kopsavilkums.

Pētījuma izstrādi veikuši šādi eksperti:

- Laila Kūle, Mg vides pārvaldība
- Uldis Osis, Dr.oec., prof.
- Ināra Stalidzāne, Dr.oec.
- Tālis Tisenkopfs, Dr.soc., prof.
- Aivars Timofejevs, MScBA
- Kaspars Timofejevs, Mg.sc.soc.

Pētījumā „Reģionālās politikas un teritoriju attīstības novērtēšanas metodoloģiskie risinājumi” SIA „Konsorts”, pamatojoties uz citu Eiropas valstu pieredzi, piedāvā savu skatījumu un priekšlikumus metodoloģiskiem risinājumiem Latvijas reģionālās politikas un teritoriju attīstības novērtēšanā.

Lai arī vietējās ekonomiskās attīstības procesa holistiskais un kompleksais raksturs apgrūtina aptvert dažādo sociāli ekonomisko faktoru mijiedarbības attiecības attīstības procesā, valstis apzinoties, ka jāveicina reģionu un teritoriju konkurētspēja un Lisabonas mērķu īstenošana to teritorijās, ir izstrādājušas indikatoru kopu, kas vērsta uz ekonomisko attīstību, izglītību, zinātņi un attīstību, iniciatīvām un radošumu. Svarīgi, ka šajā procesā vispirms tiek definētas politikas, to mērķi – pēc tam noteikti to sasniegumu un teritoriju vērtēšanas indikatori, integrētie indikatori (kompozītindikatori) vai indeksi. Lai gan dažādās valstīs šo indikatoru metodoloģiskajās pieejās ir daudz līdzīga, indikatoru praktiskajā pielietošanā ir vērojama lielāka dažādība.

2. Reģionālā politika un metodoloģija

Līdz šim Latvijā pašvaldību teritoriju salīdzināšanai un finanšu resursu piešķiršanai tika izmantots teritorijas attīstības indekss. Tomēr galvenais reģionālās politikas metodoloģijas, kuras viens no galvenajiem instrumentiem ir indekss, trūkums ir tas, ka tas kalpo vienam, visai šauram mērķim - līdzekļu pārdalei. Tas lielā mērā bija attaisnojami, kad Latvijas teritorija administratīvi un saimnieciski bija sadrumstalota daudzos nelielos pagastos ar vāju administratīvo kapacitāti un zemu ekonomisko potenciālu. Pēc administratīvi teritoriālās reformas pabeigšanas pirmajā līmenī šāda metodoloģija un tās instrumenti vairs nav vērtējami kā atbilstoši jaunajai novadu situācijai. Lai gan indeksi joprojām ir nepieciešami teritoriju salīdzināšanai, to izmantošanas rezultāti drīzāk būtu uzskatāmi kā primārās informācijas iegūšana par teritoriju attīstības līmeņiem un to atšķirībām. Daudz apšaubāmāka ir to kā resursu pārdales instrumenta pielietošana. Labākajā gadījumā teritoriju indeksu varētu uzskatīt kā papildus instrumentu šīs funkcijas veikšanai.

Taču galvenajam metodoloģiskajam mērķim un līdz ar to reģionālās attīstības politikai kopumā vajadzētu būt nevis resursu pārdalei, bet gan institucionālo pārmaiņu iedibināšanai un nepietiekošās resursu izmantošanas efektivitātes novēršanai jaunajās pašvaldībās, kā arī sociālās atstumtības faktoru izskaušanai, nodrošinot publisko preču un pakalpojumu pieejamību.

Pastāvošais uzskats, ka reģionālās politikas mērķis ir attīstības līmeņa un īpaši ienākumu uz vienu iedzīvotāju līmeņa izlīdzināšana mehāniski pārdalot resursus, ir vērtējams kā visai vienkāršots. Šādi izprasta izlīdzināšana nav ne nepieciešams, ne pietiekams nosacījums efektivitātes un reģionālās politikas sociālo integrācijas mērķu sasniegšanai.

Līdzšinējā metodoloģiskā pieeja sniedz ļoti ierobežotu iespēju vērtēt finanšu līdzekļu izmantošanas lietderību un efektivitāti, kā arī iespēju reģioniem un valdībai pietiekoši izvērsti diskutēt par reģionālās politikas mērķiem un to sasniegšanas mehānismiem. Turklāt, kad diskusiju un finanšu pārdales process ir beidzies, lēmējpersonu reģionos interese par iedalīto līdzekļu izmantošanas efektivitāti nacionālās ekonomiskās un sociālās politikas kontekstā lielā mērā zūd. Šīs politikas mērķu un administratīvo uzdevumu interpretācija tiek atstāta tikai vietējo pārvaldes iestāžu ziņā, kas atbild par politikas īstenošanu. Uzskatāms, daudzu gadu laikā uzkrājies rezultāts, ir šī brīža strukturālās problēmas izglītības, sociālās apdrošināšanas, iedzīvotāju emigrācijas un citās jomās reģionos. Tieši līdzšinējā metodoloģiskā pieeja un uz tās balstītā reģionālā politika ir bijuši vieni no minēto problēmu veicinošiem faktoriem.

Latvijā pašreiz īstenojamās reģionālās politikas metodoloģisko risinājumu vājās puses, kas norāda uz metodikas un pašas politikas reformas nepieciešamību, ir:

- Stratēģiskās plānošanas un politikas attīstības koncepcijas nepietiekamība, ignorējot konkrētu teritoriju (angl. place-based) īpatnības un vajadzības, neveicot saskaņotu starpreģionu (vairākas pašvaldības) problēmu risināšanu vai potenciālo iespēju izmantošanu, kur nereti rodami ievērojamākie sinerģiskie efekti;

- Nespēja noteikt attīstības prioritātes un koncentrēt uz tām resursus, nespēja saskatīt atšķirību starp efektivitātes un sociālās integrācijas vispārējiem mērķiem;
- Nespēja koncentrēties uz noturīgas ilgtermiņa politikas rezultātiem un nodrošināt pietiekami daudz līdzekļu lai izstrādātu un veicinātu institucionālas izmaiņas, piemērotas konkrētu reģionu vajadzībām un īpatnībām;
- Politisko un politikas diskusiju trūkums par rezultātiem attiecībā uz cilvēku labklājību pašvaldību un valsts līmenī un finansējuma saistību ar šiem rezultātiem.

Pētnieki uzskata, ka minēto trūkumu un problēmu risināšanai nepieciešama līdzšinējās metodoloģiskās paradigmas maiņa. Nenoliedzot līdzšinējo metodoloģisko instrumentu (indikatoru, triju kapitālu modelis u.c.) izmantošanas nepieciešamību arī turpmāk, eksperti uzskata, ka to loma skatāma jaunā, plašākā reģionālās politikas kontekstā. Viens no galvenajiem reģionālās politikas principiem būtu definējams, kā partnerattiecības starp valdību un pašvaldībām finanšu resursu pārdales izpratnē. Šajā izpratnē būtu nepieciešams atsevišķs pētījums par iespējamām nepieciešamajām izmaiņām nodokļu sistēmā, kas ir galvenais nacionālā ienākuma pārdales instruments makrolīmenī. Tā mērķis būtu paaugstināt jauno novadu pašvaldību patstāvības un finansiālās neatkarības līmeni, kā arī panākt lielāku saikni starp iekasētajiem nodokļiem un saņemtajiem valsts un pašvaldību pakalpojumiem. Šajā pētījumā šie jautājumi netiek skatīti.

Nodokļu sistēma nodrošina finanšu resursu pārdali starp nacionālo un pašvaldību līmeni kopumā, taču tikai daļēji pilda reģionu attīstības līmeņu izlīdzināšanas funkciju (kohēziju). Šīs funkcijas nodrošināšanai līdzšinējo, uz indikatoru pielietošanas balstīto finanšu resursu pārdales sistēmu, būtu nepieciešams aizvietot ar uz līgumiem balstītu partnerattiecību sistēmu starp valdību un pašvaldībām, līdzīgi tai praksei, kāda pastāv attiecībās starp nacionālajām valstīm un Starptautisko valūtas fondu, Pasaules banku un citām starptautiskām finanšu institūcijām. Citiem vārdiem sakot, finanšu pārdales saskaņā ar indeksiem vai kādiem citiem statistiskiem indikatoriem tiek aizvietota ar valdības finanšu intervencēm saskaņā ar konkrētiem, valdības un konkrētas pašvaldības līgumā atspoguļotiem mērķiem vai projektiem. Šī pētījuma ietvaros autoru grupa piedāvā instrumentāriju ar kura palīdzību iespējams izvērtēt potenciāli visefektīvākos intervences laukus, kā arī apjomus.

Ekspertu ieteikums ir - resursu koncentrēšana ierobežotam skaitam prioritāšu ierobežotā laika posmā. Tam būtu vairāki pozitīvi rezultāti. Pirmkārt, tas radītu valsts mēroga intervencu kritisko masu dažās politikās jomās, kam ir ietekme ne vien tikai uz reģionālā, bet arī uz valsts mēroga nozīmes jautājumiem. Otrkārt, efektīva rīcība piesaistītu sabiedrisko un augsta līmeņa politisko uzmanību, radot cerības, ka tiks sasniegti pozitīvi rezultāti, tādējādi veicinot plašas sabiedrības iesaistīšanās palielināšanu un tās atbalstu. Treškārt, finanšu resursu koncentrācija sekmētu arī cilvēkresursus fokusēšanu uz ierobežota skaita jautājumiem, piešķirot lielāku uzticību reģionālās kohēzijas politikas stratēģiskai lomai.

Prioritāšu izvēle būtu augsta līmeņa politisko diskusiju rezultāts ar sociālo partneru aktīvu līdzdalību.

No metodoloģijas viedokļa eksperti reģionālās politikas veidošanai un līgumattiecību formulēšanai iesaka izskatīt vismaz šādas galvenās prioritātes:

- inovācijas ražošanā un pakalpojumu sniegšanā, kā arī publiskajā pārvaldē, nosakot konkrētus efektivitātes kritērijus;
- apkārtējās vides saglabāšana;
- sociālā integrācija un sociālās atstumtības pārvarēšana, kā vienu no mērķiem nosakot emigrācijas apturēšanu;
- bērni un jaunieši - ne tikai pirmskolas un skolas iestādes, bet ar tām saistīto pakalpojumu kvalitātes nodrošināšana;
- prasmes, to attīstīšana saistībā ar konkrēto reģionu.

Kā vienkāršotāka metodoloģiskā pieeja var tikt pielietots arī trīs kapitālu modelis. Līdz ar to metodoloģiskās un politiskās reģionu reformas centrālais jautājums ir jauna tipa attiecības starp valdību un reģioniem, kas koncentrētos uz rezultātiem un sniedzamā atbalsta institucionālajiem nosacījumiem. Lai to paveiktu, ir nepieciešams uzlabots stratēģiskais dialogs starp reģioniem un valsts iestādēm, kas vestu pie jēgpilnas politikas koncepcijas un konkrētu mērķu pieņemšanas. To pamatā būtu liekams Nacionālais attīstības plāns (NAP) pieņemot, ka tā turpmākās redakcijas ietvers arī pietiekami izvērstas sadaļas par konkrētu Latvijas reģionu attīstības galvenajiem virzieniem.

Uz mērķiem un līdzekļiem šo mērķu sasniegšanā orientētie līgumi starp valdību un reģionu administrācijām ietvertu:

- prioritātes, mērķus un uzdevumus,
- finansējumu piešķiršanu pašvaldībām un izpildes kritērijus vietu, objektu un projektu izvēlei;
- institucionālo struktūru ietvaru;
- nosacījums, ka pašvaldībai jānodrošina nepieciešamā administratīvās kapacitāte, lai efektīvi pārvaldītu līdzekļus un īstenotu pieņemtās saistības.

Darbības programmas (rīcības plāni) ietvertu nosacījumus, kā reģionu pārvaldes iestādēm jāīsteno līgums.

Gada laikā pēc līguma akceptēšanas, valdība uzņemtos īstenošanas novērtējumu par īstenošanas struktūras un procesu katrā reģionā atbilstību un kvalitāti. Tas koncentrētos uz jautājumiem, tādiem kā - vai cilvēku resursi, prasmes un administratīvā sistēma ir atbilstoši plānotajām aktivitātēm, t.i. spējīgām efektīvi apgūt piešķirtos līdzekļus saskaņā ar noslēgto līgumu. Novērtējuma rezultāti būtu noteicošie tālākajam valdības finansējuma piešķiramajam apjomam un līdz ar to tieši saistīts ar pašvaldības iestāžu darbības priekšvēsturi.

Arī turpmāk reģionu pārvaldes iestādes sagatavotu īsu stratēģisko ziņojumu par rezultātiem, kura mērķis ir atspoguļot progresu noteikto mērķu sasniegšanā. Savukārt valdība sagatavotu atzinumu par katru reģiona ziņojumu, kā arī vispārēju kopsavilkuma ziņojumu par valsti kopumā. RAPLM, kā atbildīgā par reģionālo politiku valsts institūcija, izvērtē visus šos dokumentus un izstrādā ieteikumus reģioniem un valdībai.

3. Teritoriju attīstības novērtēšana

3.1. Teritoriju attīstību raksturojošie rādītāji

Valstis teritoriju attīstības novērtēšanā izmanto dažādu indikatoru kopumu – gan ilgtspējīgas attīstības indikatorus, gan vietējās attīstības indikatorus – to izvēle ir atkarīga no valstīs noteiktajām attīstības prioritātēm un to mērķiem, teritoriju tipoloģijas.

Lai nacionālās valdības izpildītu savas starptautiskās saistības, tām ir jāziņo par ilgtspējīgas attīstības progresu savās teritorijās. Šīs nepieciešamības rezultātā valstis ir izstrādājušas savus indikatorus ilgtspējīgas attīstības novērtēšanai. Pēdējos gados ES ir uzsākusi dalībvalstu ilgtspējīgas attīstības novērtēšanas procesu un izmantoto indikatoru izvērtēšanu īpaši attiecībā uz to kā tiek mērīts, vai politiku mērķi tiek sasniegti¹. Par Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju secināts, ka tekstā neskatoties uz ļoti lielu skaitu politikas prioritāšu, ir atrodamu 54 kvantitatīvi indikatori un neviena kvalitatīva indikators, un tikai pusei no ietvertajiem indikatoriem ir dotas skaitliskas vērtības, kuras jācenšas sasniegt īstenojot stratēģijas mērķus un uzdevumus. Latvijas progresa ziņojums satur vairs tikai trešo daļu no stratēģijā minētajiem indikatoriem. Valstis arī cenšas uzlabot savus nacionālo ilgtspējīgas attīstības novērtējuma indikatorus un to izmantošanu².

Pamatojoties uz pētījuma „Latvijas pilsētu un lauku mijiedarbības izvērtējums”³ ietvaros veikto teritoriju izpēti pētnieki piedāvā Latvijā aplūkot sekojošas teritoriju tipoloģijas:

- Plūsmu
- Piepilsētas
- Pievilcīgās
- Piekrastes
- Iekšējā perifērija
- Mazās ostas
- Valsts robeža
- Dabas parki
- Derīgo izrakteņu teritorijas
- Intensīvās lauksaimniecības/mežsaimniecības teritorijas

1 European Communities (2007). *Analysis of national sets of indicators used in the National Reform Programmes and Sustainable Development Strategies*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/pls/portal/docs/PAGE/PGP_DS_SUSTDEVIND/PGE_DS_SUSTDEVIND_01/TAB68079609/KS-RA-07-028-EN%5B1%5D_0.PDF

2 Alfsen, K.H., Mads Greker, M. (2007). *From natural resources and environmental accounting to construction of indicators for sustainable development*. *Ecological Economics*, 61, 600-610. *UK Government Sustainable Development Strategy's national sustainable development indicators*, <http://www.defra.gov.uk/sustainable/government/progress/national/index.htm> ; *Japan for Sustainability Indicators*, http://www.japanfs.org/en/_view/index/index.html ; *Australia Sustainability Indicators* <http://www.environment.gov.au/esd/national/indicators/index.html>

³ Pasūtītājs VRAA, 2008-2009.

Kā svarīgākie teritorijas attīstību raksturojošie rādītāji (to dinamikā un atšķirībā no vidējā rādītāja) izvēlēti:

- Iedzīvotāju ienākuma nodoklis uz 1 iedzīvotāju
- Bezdarba % teritorijā
- Iedzīvotāju skaits

Tiek noteikts rādītāju dinamikas vidējais pa reģioniem un pa teritoriju grupām

Citi faktori, kuri tiek iekļauti analīzē ir:

- Ražošanas uzņēmumu skaits
- Lauksaimniecības uzņēmumu skaits
- Vispārējās Izglītības iestāžu skaits
- Bērnudārzu skaits
- Pārējo pašvaldību likuma nodrošināšanas institūciju skaits
- Teritorijas ar mežu platībām virs 10% virs vidējā
- Teritoriju skaits ar lauksaimniecības teritorijām virs 10% no vidējā

Tipoloģijas skaitu labāko rādītāju grupā salīdzina ar sliktākās grupas tipoloģijas skaitu. Pēc salīdzināšanas iespējams noteikt, ka visvairāk un vislielākās atšķirības ir iedzīvotāju skaita izmaiņu rādītājam, savukārt pārējie rādītāji pa labākajām vai sliktākajām grupām atšķiras minimāli.

Izmantojot šo metodiku iespējams identificēt tās teritorijas, kuras pie vienādām attīstības iespējām ir attīstījušās atšķirīgi. Aprakstīto teritoriju tipoloģijas ir uzskatāmas par iespēju indikatoriem. Tā, piemēram, piepilsētu teritorijām ir iespējas straujāk attīstīties izmantojot pilsētas tuvumu, savukārt piekrastes teritorijas var izmantot jūras tuvumu lai piesaistītu gan apmeklētājus gan pastāvīgos iedzīvotājus.

Salīdzinot iespēju ziņā vienādās teritorijas ir iespējams noteikt, kuri faktori ar lielāko ticamību nosaka atšķirīgo attīstību, piemēram, skolu esamība un/vai skaits, PII esamība un skaits, kādu noteiktu pakalpojumu pieejamība, ražošanas uzņēmumu skaits utt. Tādējādi ir iespējams identificēt tos atbalsta instrumentus ar kuru palīdzību iespējams lauzt negatīvo attīstības tendenci un mainīt to uz pozitīvu. Turklāt kombinējot teritoriju attīstības atšķirību izvērtēšanas metodi (skat 3.3 nodaļu) ar pieejamības indeksu (skat 3.4 nodaļu), iespējams arī identificēt nepieciešamo pakalpojuma, piemēram, skolas optimālo lielumu, kas nodrošinātu labvēlīgāku dzīves vidi un lielāku iedzīvotāju apmierinātību.

Pēc pētījuma autoru domām minētā metodika būtu piemērotāka lēmumu pieņemšanai par noteiktu atbalsta veidu.

3.2. Teritorijas attīstības indekss

Pastāv dažādi metodoloģisko pieeju varianti attiecībā uz kopēja attīstības indeksa veidošanu. Pieejas atšķiras vai attīstības indekss tiek veidots lielām vai mazām teritorijām, tas ir - lielāka daudzveidība metodoloģisko pieeju variantiem pastāv attiecībā uz valstu attīstības izvērtēšanu, mazāk pētnieki un institūcijas ir pievērsušās reģionu attīstības indeksu veidošanai. Attiecībā uz vietējām pašvaldībām un to daļām (pilsētu/lauku teritorijām un/vai apkaimēm) kopēja attīstības indeksa veidošana nav plaši pielietota prakse. Šādām mazām teritorijām tiek izstrādāti galvenokārt sociālās dimensijas indeksi vai vides dimensiju indeksi kā dabas/ainavas daudzveidības vai vides kvalitātes noteikšanas indeksi.

Kopējā attīstības indeksa veidošana atspoguļo pieejamos rādītājus, kas iegūstāmi par visām teritorijām, kas tiek izvērtētās. Kopējā attīstības indeksa veidošana atspoguļo tāpat esošo informāciju par politikas problēmām un līdzšinējos politikas mērķus, kas norāda, kādiem rādītājiem ir prioritāra nozīme.

Kopējais attīstības indekss nevar parādīt jaunas attīstības problēmas, vai tādas, kas specifiskas tikai noteiktai teritorijai. Šādos gadījumos ir jāizmanto citas metodes kā novērtēt teritorijas attīstību – aptaujas, ekspertu intervijas, fokusa grupas, lauka pētījumus, cēloņsakarību analīzi, SWOT un citas. Tādēļ pētnieki piedāvā arī savu metodi teritoriju attīstības novērtēšanai un analīzē.

Latvijas teritoriālās attīstības indekss nav vienādi pieejams par visiem telpiskajiem līmeņiem – tādejādi nav iespējama salīdzināšana. Attīstības indekss ietver tikai demogrāfijas un ekonomikas rādītājus – būtu nepieciešams mērīt arī sociālos, vides un pārvaldības aspektus, lai veidotos sabalansētāks skatījums.

Viens indekss nevar kalpot vienlaikus dažādiem politikas novērtējuma mērķiem. Vispārējai teritoriju izdalīšanai, kur nepieciešams papildus finansējums tas ir izmantojams, tomēr ir nepieciešama labāka informācija par attīstības atšķirībām starp reģioniem un atsevišķām teritorijām, ja vēlas intensīvu un labāk mērķētu valdības intervenci. Var teikt, ka indekss būtu izmantojams to teritoriju identifikācijai, kurās būtu nepieciešama tālāks izpēte par atpalcības cēloņiem un optimāliem intervences veidiem un punktiem.

Citi indikatori būtu vajadzīgi, lai novērtētu politikas īstenošanu, ko pašreizējais teritorijas attīstības indekss nespēj veikt. Teritorijas attīstības indekss ir jāpapildina ar rādītājiem, kas vērtē, kā īstenojas Lisabonas stratēģijas mērķi, kas attiecas uz cilvēku kapitālu, prasmēm, inovācijām, mobilitāti, u.c. šie būtu aspekti, kas varētu rādīt, kādi ir spēki, kas var veicināt ekonomisko izaugsmi teritorijās – patlaban uz to norāda tikai ekonomiski aktīvie uzņēmumu skaits, kas ir pārāk šaurs skatījums. Investīciju indikators ir jāprecizē. Blīvuma rādītājs nerāda teritorijas attīstības līmeni, tas būtu jānomaina ar indikatoru, kas rāda transporta saiknes un sasniedzamību⁴.

4 OECD (2008a). *A Strategic Monitoring and Evaluation Framework for Regional and Local Development in Latvia. A report prepared by the Local Economic and Employment Development (LEED) Programme of the Organisation for Economic Co-operation and Development in collaboration with the Latvian Ministry of Regional Development and Local Government. Final Report.*

Priekšlikumi teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas metodoloģijas pilnveidošanai ir sekojoši (Vairāk par piedāvāto Teritorijas attīstības indeksu (TAI) skatīties ziņojuma sadaļu 1.4.4.):

- Indeksa aprēķināšana tiek veikta aptverot trīs kapitālus: sociālo, ekonomisko, vides.
- Indeksā tiek noteikts katra kapitāla īpatsvars nemainīgs visām teritoriālajām vienībām.

1.tabula. Kapitālu īpatsvars indeksā katrā no teritoriālajām vienībām

Rādītājs	Reģioni (apriņķi)	Pagasti, novadi	Pilsētas
Sociālais kapitāls	40%	40%	40%
Ekonomiskais kapitāls	50%	50%	50%
Vides kapitāls	10%	10%	10%
Svaru summa	100%	100%	100%

Ieteiktie rādītāji sociālā kapitāla aprēķināšanai ir sekojoši: bezdarba līmenis; iedzīvotāju skaits uz 1 kv/km; Pastāvīgo iedzīvotāju skaita izmaiņas, %; bērnu īpatsvars iedzīvotāju vidū; pensijas vecuma iedzīvotāju īpatsvars; Iedzīvotāju vidējais izglītības līmenis.

Ieteiktie rādītāji ekonomiskā kapitāla aprēķināšanai ir sekojoši: iekšzemes kopprodukts uz 1 iedzīvotāju, Ls; iedzīvotāju ienākuma nodokļa vidējais apmērs uz 1 iedzīvotāju, Ls; uzņēmumu gada apgrozījums uz 1 iedzīvotāju; attālums līdz Rīgai, km; attālums tuvākajam reģiona (apriņķa) funkcionālajam apdzīvotajam centram, km.

Ieteiktie rādītāji vides kapitāla aprēķināšanai ir sekojoši: dabas aizsardzības teritoriju īpatsvars; lauksaimniecībā izmantojamo zemju īpatsvars; mežu platību īpatsvars; ūdenstilpju intensitāte; centralizētā kanalizācijas ūdeņu savākšanā iekļauto iedzīvotāju īpatsvars; centralizētā atkritumu apsaimniekošanā iekļauto iedzīvotāju īpatsvars.

TAI var tikt izmantots vispārējas situācijas raksturošanai, bet ne lēmumu pieņemšanai par kādu RAAI pielietošanu. Lēmumu pieņemšanu par RAAI pielietošanu būtu vēlams balstīt uz konkrētā kapitāla rādītājiem, kuri iecerētā aktivitātē vistiešāk iekļaujas. Pastāv iespēja lēmumu pieņemšanai par RAAI balstīt tikai uz atsevišķu rādītāju.

Tālākā perspektīvā būtu izskatāma iespēja izstrādāt standartizētas teritoriju pasēs, kuras bez jau apskatītajiem indeksiem un rādītājiem iekļautu arī citu informāciju. Būtu vēlams, lai tā tiktu veidota pēc SVID metodes principa, saturot teritoriju raksturojošas stiprās puses, vājās puses, iespējas un draudus. Jau uzsākot šo darbu būtu jāparedz šādu teritoriālo pasu elektronisko variantu ar iespējām tās šķirot un grupēt pēc dažādiem atslēgas vārdiem vai standarta frāzēm.

3.3. Teritorijas attīstības atšķirību izvērtēšana

Aplūkojot valstu attīstību to var iedalīt divās lielās kategorijās: teritoriālā un sektorālā jeb nozaru. Nozares vairumā gadījumu ir pārteritoriālās un attīstītās neatkarīgi no teritoriju robežām. Savukārt teritorijās dzīvo cilvēki un ir svarīgi nodrošināt tiem apmierinošu dzīves kvalitāti. Līdz ar to politikas jomā mazāko teritoriju griezumā var runāt tikai par atšķirību (sevišķi labklājības) novēršanu jeb izlīdzināšanu. Par ekonomiskās izaugsmes veicināšanu ir iespējams runāt tikai reģionu kontekstā⁵:

2.tabula. Politikas uzdevumi

		Uzdevumi	
		Atšķirību izlīdzināšana	Ekonomiskā izaugsme
Politikas pieejas	Teritoriālā	Izlīdzināšanas shēmas	Reģionālās izaugsmes politika
	Sektorālā	Labklājības politika	Nacionālās izaugsmes politika

Svarīgākie rādītāji kuri tiek ietverti attīstības atšķirību izvērtēšanā jau tika aprakstīti 3.1 nodaļā. Attīstības atšķirības ir iespējams vērtēt dažādi. Šī pētījuma ietvaros autori iesaka izmantot relatīvo novērtēšanas metodi procentos iedalot teritorijas attiecīgās grupās pa novadiem, tipoloģijām un lieluma grupām:

- Labākās teritorijas kurās analizējamie rādītāji ietilpst labāko 30% grupā
- Vidējās teritorijas kuru attīstība ietilpst +/- 30% no vidējā grupā
- Sliktākās attīstības teritorijas kuru attīstība ir vairāk kā – 30%

Pētījuma ietvaros izstrādātā metodoloģija ir izmantojama, lai identificētu tos faktorus kuri visvairāk ietekmē teritoriju attīstību pozitīvā vai negatīvā virzienā. Piemēram, salīdzinot vienas tipoloģijas un vienas lieluma grupas teritorijas iespējams konstatēt galvenās atšķirības, piemēram, pievilcīgo teritoriju grupā Vidzemē ar iedzīvotāju skaitu no 1000 līdz 2000 vājāk attīstītās teritorijās vidēji par aptuveni 50% mazāk to uzņēmumu kuri ir iesaistīti pašvaldības likuma izpildē. Citiem vārdiem sakot šajās teritorijās pašvaldību likums tiek pildīts nepilnīgi.

Tāpat piedāvātā metodoloģija ir izmantojama teritoriju tipoloģiju savstarpējai salīdzināšanai. Tā, piemēram, iekšējās perifērijas teritorijas savā attīstībā caurmērā ievērojami atpaliek no pārējām teritorijām.

⁵ Regionalpolitiken som tillvaxtpolitik, B.Lindstrom, ITPS, 2005

1.attēls. Teritoriju tipoloģiju savstarpējās salīdzināšanas piemērs „pievilcīgās teritorijas ar iedzīvotāju skaitu 1000-2000 Vidzemes reģionā”

reģions		Vidzeme															
Piepilsētas		Piepilsēta															
Iedz.sk. grupas	Grupējums pēc Iedz. sk.	Nosaukums	Teritoriju sadalījums	Dati													
				Summa no Razošana	Summa no PL Izpildes uzņēmumi	Summa no Kultūra un sports	Summa no Drošība	Summa no medicīna	Summa no Sociālie pakalpojumi	Summa no Izglītība	Summa no Bernudārzi						
0	1000 līdz 2000	Alsviku pagasts	Pārējās teritorijas	7	9	4	1	3	0	2	2						
		Beļavas pagasts	Pārējās teritorijas	6	6	2	1	2	0	2	1						
		Blomes pagasts	Pārējās teritorijas	2	8	3	2	1	0	1	1						
		Daukstu pagasts	Pārējās teritorijas	3	9	3	1	2	0	1	0						
		Jaunalūksnes pagasts	Pārējās teritorijas	8	8	5	1	1	0	1	1						
		Iaudonas pagasts	Pārējās teritorijas	2	9	3	1	0	1	1	2						
		Praulienas pagasts	Pārējās teritorijas	4	6	2	1	2	0	1	1						
		Raiskuma pagasts	Pārējās teritorijas	10	9	3	2	2	0	2	0						
		Rencēnu pagasts	Pārējās teritorijas	3	11	4	2	1	1	1	1						
		Vaidavas pagasts	Pārējās teritorijas	2	7	2	1	1	0	2	0						
		1000 līdz 2000 Summa				47	82	31	13	15	2	14	9				
		2000 un vairāk				Liepas pagasts	Pārējās teritorijas	10	12	3	1	3	3	1	1		
		2000 un vairāk Summa				Priekulu pagasts	Pārējās teritorijas	19	22	7	2	4	1	3	3		
0 Summa				29	34	10	3	7	4	4	4	4					
0 Vidējais				76	116	41	16	22	6	18	13						
0 Vidējais				6	10	3	1	2	1	2	1						
Labākie	1000 līdz 2000	Aronas pagasts	Pārējās teritorijas	5	9	6	1	1	0	2	1						
		Dikļu pagasts	Pārējās teritorijas	2	9	3	1	2	0	3	0						
		Jeru pagasts	Pārējās teritorijas	5	7	1	1	1	2	2	0						
		Kauguru pagasts	Pārējās teritorijas	10	11	4	3	1	0	1	1						
		Launkalnes pagasts	Pārējās teritorijas	18	11	2	4	1	0	1	1						
		Sarkanu pagasts	Pārējās teritorijas	7	11	6	1	1	1	1	0						
		Stalbes pagasts	Pārējās teritorijas	6	4	1	1	0	0	2	1						
		Vaives pagasts	Pārējās teritorijas	4	6	1	1	2	1	2	2						
		Valkas pagasts	Pārējās teritorijas	6	4	2	2	0	0	0	0						
		1000 līdz 2000 Summa				63	72	26	15	9	4	14	6				
		2000 un vairāk				Amatas novads	Pārējās teritorijas	3	5	2	0	1	1	2	1		
		2000 un vairāk				Kocēnu pagasts	Pārējās teritorijas	20	13	6	2	2	0	2	2		
		2000 un vairāk				Stradu pagasts	Pārējās teritorijas	6	14	2	1	2	2	1	1		
2000 un vairāk				Valmieras pagasts	Pārējās teritorijas	10	16	7	2	2	0	0	0				
Labākie Summa				39	48	17	5	7	3	5	4						
Labākie Vidējais				102	120	43	20	16	7	19	10						
Labākie Vidējais				8	9	3	2	1	1	1	1						
Sliktākie	1000 līdz 2000	Ošupes pagasts	Pārējās teritorijas	1	6	3	1	0	1	1	0						
		Smiltēnas pagasts	Pārējās teritorijas	3	7	0	1	0	0	1	1						
		Trikātas pagasts	Pārējās teritorijas	5	6	2	2	1	0	1	1						
		1000 līdz 2000 Summa				9	19	5	4	1	1	3	2				
Sliktākie Summa				9	19	5	4	1	1	3	2						
Sliktākie Vidējais				3	6	2	1	0	0	1	1						

Kā redzams no šī piemēra teritorijās ar negatīvu attīstības tendenci novērojams zemāks izglītības un medicīnas pakalpojumu nodrošinājums salīdzinot ar pārējām teritorijām. Līdz ar to var secināt ka, ja vietējās pašvaldības izrādītu iniciatīvu izglītības vai medicīnas projektu realizācijā, tam būtu pozitīva ietekme uz teritorijas attīstību. Savukārt kultūras, sporta un drošības jomā realizētajiem projektiem varētu būt minimāla pozitīva ietekme uz iedzīvotāju vēlmi palikt dzīvo šajā teritorijā.

3.4. Pieejamības indekss

Pieejamība dažāda veida pakalpojumiem vai darba vietām ir uzskatāma par svarīgu teritorijas attīstības rādītāju. Pieejamības mērīšana ir iespējama dažādās detalizācijas pakāpēs: piemēram, kā ārstu skaits, PII iestāžu vai skolēnu vietu skaits un 1000 iedzīvotājiem. Tomēr lai precīzāk novērtētu pakalpojumu pieejamību šī pētījuma autori iesaka to papildināt ar attāluma komponenti. Kā tas, piemēram, tiek piedāvāts Zviedrijas reģionālo pētījumu institūta ziņojumā par teritoriālās attīstības vērtēšanas metodēm⁶:

⁶ Regionala tillväxt indikatorer, K.Eliasson, O.Westerlund, ITPS, 2003.

$$A_i = \sum_{j=1}^J E_j d_{ij}^{-2}$$

Kur A_i ir pieejamības indekss, E_j ir vietu (piemēram, darba) skaits, bet d_{ij} ir attālums starp dzīvesvietu un, piemēram, darba vietu.

Gadījumā, ja tiek novērtēta kāda sociālā vai izglītības pakalpojuma pieejamība noteiktā teritorijā absolūto vietu skaitu būtu vēlams aizvietot ar vietu proporciju, ņemot vērā kopējo iedzīvotāju skaitu teritorijā.

Kā otru labojumu pieejamības indeksam būtu ieteicams ieviest ceļu kvalitatīvu novērtējumu, kā arī sabiedriskā transporta kustības biežumu, kas savieno iedzīvotāju dzīves vietu ar pakalpojuma sniegšanas vietu.

Lai šādu pieejamības indeksu varētu aprēķināt būtu nepieciešams veikt visu pagasta pašvaldību apsekošanu lai iegūtu sekojošus datus:

- Apdzīvotais punkts, piemēram, ciems, mazciems, viensēta (ja 500 m rādiusā nav citu viensētu) vai viensētu grupa 500m rādiusā
- Iedzīvotāju skaits šajā apdzīvotajā punktā.
- Iedzīvotāju skaits, kas dzīvo pakalpojuma sniegšanas vietas tuvumā 500 m rādiusā.
- Attālums līdz pakalpojuma tuvākajai vietai, piemēram, skolai, pastam, pagasta administrācijai u.c.
- Ceļa kvalitāte līdz pakalpojuma vietai. Tiek vērtēta saskaņā ar skalu 1-5 kur 1 ir ļoti labs, 5 ļoti slikts
- Sabiedriskā transporta kustības biežums, reizes dienā, kas savieno apdzīvoto punktu ar pakalpojuma saņemšanas vietu.
- Pakalpojuma kapacitāte, piemēram, vietu skaits skolā vai PII, pasta nodaļas platība, vai darbinieku skaits administrācijā

Apkopojot visus augstāk minētos datus iespējams izrēķināt pakalpojumu pieejamības indeksu saskaņā ar formulu:

Pieejamības indekss = (iedzīvotāju skaits apdz.vietā * km + ceļu kateg. - sab.tr.reizes)/10 + iedz.sk. pagastā/ vietu skaits*10

Piemēru ar aptuveniem datiem skat. 2.attēlā.

2.attēls. Pakalpojuma pieejamības indeksa paraugs

		ledzīvotāju skaits	km līdz tuvākajam objektam	ceļa kategorija 1 labs, 3 slikts	Sab.tr. transports reizes/otra līdz objektam	ledzīvotāji *km	ledzīvotāji *km/10	ceļa kategorija/10	Sab.tr./10	Starpindeks jo lielāks jo sliktāk	Vieta 1 labākais 8 sliktākais	Pieejamības vieta	Vietu skaits /Kapacitāte	ledzīvotāju skaits pagastā	Objekta kapacitātes proporcija pret ledzīvotāju skaitu*10	indekss varatams 1 jo lielāks josliktāk	Indekss 1*-1
		1	2	3	4	5=1*2	6=5/100	7=3/10	8=4/10	9=6+7-8		14	15	16	17	18=16/17*10	20
Apdzīvots punkts t.sk. Viensēta	Garciems	600	7	1	24		42,00	0,10	2,40	39,700		centrs	1 skola	600	6000	1	-38,7
	Gauja	1200	12	1	24		144,00	0,10	2,40	141,700		centrs	1 skola	600	6000	1	-140,7
	Kaļngale	850	11	1	24		93,50	0,10	2,40	91,200		centrs	1 skola	600	6000	1	-90,2
	Mežgarciems	150	6	3	0		9,00	0,30	-	9,300		centrs	1 skola	600	6000	1	-8,3
	Eimuri	200	3	3	0		6,00	0,30	-	6,300		centrs	1 skola	600	6000	1	-5,3
				1					-	1,000				####			

4. Politikas instrumentu pielietošanas novērtēšana

Visas iepriekš minētās teritorijas attīstības vērtēšanas pieejas ir izmantojamas politikas instrumentu pielietošanas novērtēšanā. Politisko instrumentu ietekme ne vienmēr tieši izpaužas kādā no trim kapitāliem. Šī ietekme var izpausties īsākā vai ilgākā laika periodā vienā vai arī vairākās jomās, kuras ir pārstāvētas reģionā. Līdz ar to paredzot izvērtēšanas kritērijus ir jāņem vērā laika aspekts, t.i., cik ilgā laikā tiks novērota viena vai otra izpausme. To uzskatāmi parāda arī iepriekš apskatītie cēloņu un seku modeļi, kur tiek skaidri atdalīti īstermiņa rezultāti un ilgtermiņa ietekme.

Analizējot reģionālās attīstības atbalsta instrumentu (RAAI) cēloņu-secu iedarbības modeļus pētījuma autori piedāvā izmantot sekojošu pamatmodeli: *Ieguldījums-iznākums- rezultāts- ietekme (inputs-outputs- results- impacts)*

Politisko instrumentu ietekmes izvērtēšanas metodoloģijas sākumpunkts ir skaidru attīstības mērķu definēšana. Reģionālā attīstība tiek realizēta tieši konkrētu mērķu sasniegšanai tādēļ ir svarīga to skaidra definīcija gan reģiona gan arī visas valsts līmenī. Gadījumā ja kādā no 3 asīm (VSID 2007-2013) tiek definēti vairāki mērķi tad būtu nepieciešams veikt to prioritēšanu jeb vēlamu sasniegšanas secību⁷.

Izvirzīto mērķu sasniegšanas izvērtēšanai ieteicams izmantot metožu kopumu, kuras tika aprakstīti iepriekš.

Izstrādājot reģionālās attīstības mērķus tie ir jāsasaka ar valsts attīstības mērķiem. Tas ir svarīgi, jo pastāv risks, ka reģionālās politikas mērķi un to sasniegšana var negatīvi ietekmēt valsts izaugsmi kopumā. Visbiežāk tas notiek tādēļ, ka neveiksmīga resursu (RAAI) izvietojuma (izlīdzināšanas) rezultātā tiek radīta mazāka pozitīvā ietekme uz kādu no trim kapitāliem, nekā gadījumā ja izlīdzināšanas pasākumi netiktu veikti. Līdz ar to politikas rezultāti būtu mērāmi vidējā termiņā, savukārt politikas ietekme būtu mērāma vidējā un ilgā termiņā lai noteiktu gan rezultātus konkrētajā nozarē gan arī ietekmes reģionā un valstī kopumā.

Reģionu un teritoriju attīstības veicināšanai visbiežāk tiek izmantots dažāda vieda finansiālais atbalsts. Tomēr tas nav vienīgais atbalsta veids tādēļ izstrādājot atbalsta politiku vēlams koordinēt visas 4 RAAI grupas, kā arī veidot RAAI paketes izmantojot dažādās grupās esošus instrumentus. Atbalsta instrumentu pakešu veidošanas procesā ir svarīgi saskaņot citās teritorijās, reģionos un arī nozarēs paredzamās aktivitātes lai palielinātu sinerģijas efektu un panāktu lielāku pozitīvu ietekmi uz visiem trim kapitāliem.

Kopumā piedāvāto instrumentu cēloņu seku modelēšanas algoritms ir parādīts ziņojuma 3.5 sadaļā.

Reģionālās attīstības stratēģijas vispārējās pieejas modelis tika aprakstīts 2.2 nodaļā. Izmantojot šo stratēģiju iespējams arī strukturēt RAAI pielietošanu. Tas nozīmē, ka reģionālās attīstības instrumenti var tikt vērsti uz:

⁷ Regionalpolitik, recept mot avfolkning, L.Sahlberg,

- Teritoriju izaugsmes veicināšanu;
- Teritoriju attīstības atšķirību izlīdzināšanu.

Latvijas kontekstā ņemot vērā lielo teritoriju sadrumstalotību izaugsmes veicināšana būtu skatāma vienīgi reģionu līmenī. Saskaņā ar iepriekš pieminēto zviedru speciālistu izstrādāto modeli lielākā ietekme uz teritoriju attīstību un izaugsmi ir dažādām nozarēm, kuras vairumā gadījumu ir pārteritoriālas un nav attiecināmas uz kādu noteiktu pagastu novadu vai pilsētu.

Tādēļ vērtējot RAAI ietekmi uz kādu teritoriju ir svarīgi apzināt ne tikai mērķa sasniegšanas rādītāju, kritērijus, bet arī noteikt novērtēšanas teritorijas līmeni, jo uz cilvēku vērstu ietekmi var novērtēt novada līmeni (sociālā dimensija), bet ekonomikas, t.sk. nozaru attīstības jomas (ekonomiskā dimensija) ir vērtējamas reģiona līmenī. Vides dimensijas aspektus vērtē gan novada, gan reģiona līmenī.

Par svarīgāko kritēriju nozaru attīstībai var uzskatīt prognozējamo nozares produktivitāti un efektivitāti konkrētajā reģionā. Šie divi faktori ir uzskatāmi par svarīgākajiem priekšnoteikumiem nozares konkurētspējai, kā vietējos tā arī eksporta tirgos tādējādi nosakot arī produktu un pakalpojumu eksporta potenciālu.

Valsts līmenī kā pirmais svarīgākais solis nozaru attīstības potenciāla novērtēšanā ir uzskatāms ārējās vides monitorings izmantojot STEEP modeli, kas ietver sevī sekojošu faktoru uzraudzību:

- Sociālās attīstības tendences
- Tehnoloģiskās attīstības tendences
- Ekonomiskās attīstības tendences
- Ekoloģiskās attīstības tendences
- Politiskās attīstības tendences

Šī analīze ir jāņem vērā izstrādājos valsts attīstības plānus, kā arī sagatavojot rekomendācijas reģionu un novadu attīstības plāniem. Svarīgākais rezultāts šeit ir Latvijai piemēroto un perspektīvo nozaru identifikācija un atbalsta shēmu izstrāde. Šie atbalsts instrumenti nebūtu piemērojami teritorijām, kurās nav konkrētās nozares attīstīšanas priekšnoteikumu un iespēju. Kā piemērotu šeit varētu uzskatīt risinājumu kad nozaru atbalsts tiek piešķirts uzņēmumiem, kuri spēj pierādīt savu dzīvotspēju un izaugsmes potenciālu attiecīgajā nozarē. Kā iespējamie rādītāji šeit būtu izmantojami naudas plūsmu aprēķini, PVN prognozes, jaundibināto darba vietu skaits, kā arī nozaru specifiskie rādītāji.

Teritoriju attīstības izlīdzināšanas RAAI mērķis ir nodrošināt pēc iespējas vienmērīgāku dzīves kvalitāti visiem Latvijas iedzīvotājiem. Tai pat laikā ir saprotams, ka teritoriju attīstības iespējas ir atšķirīgas tādēļ ir svarīgi tās ņemt vērā izvēloties intervences punktus. Par piemērotu instrumentu šeit varētu uzskatīt teritoriju attīstības atšķirību izvērtēšanas metodi kas tika aprakstīta 1.3.6. nodaļā. Ar šīs metodes palīdzību tiek noteikti tie aspekti, kas ir atšķirīgi pie vienādiem attīstības priekšnoteikumiem.

Papildus jau izvēlētajiem un testētajiem datiem pie attīstības atšķirību izvērtēšanas būtu vēlams izmantot arī datus par teritorijā esošo uzņēmumu lielumu pēc apgrozījuma un/vai darbinieku skaita atkarībā no tā, kādu datus iespējams iegūt ņemot

vērā personas datu aizsardzību. Šāda informācija palīdzētu precīzāk noteikt vēlamo RAAI lielumu kritiskās masas sasniegšanai teritorijas pašpietiekamības veicināšanai.

5. Atbilstība starptautiskai pieredzei

Vietējās ekonomiskās attīstības procesa holistiskais un kompleksais raksturs aprūrina izveidot vienotu kompozītindikatoru, kas vienādi raksturotu visas teritorijas. Kompozītindikatori, kas balstīti uz statistisko datu agregāciju kā reģionālās attīstības un ilgtspējīgas attīstības indeksi – tiek galvenokārt pielietoti teritoriju izdalīšanā un sarindošanā un sakarību izpētē reģionālajā zinātnē, dažkārt arī atsevišķu šauru attīstības aspektu izpētē. Teritorijas izvērtēšanā, t.i., konkrētu attīstības problēmu, attīstības potenciālu identificēšanā un politikas instrumentu izvēlē un to īstenošanas izvērtēšanā, kompozītindikatori ir grūti pielietojami, jo nesniedz informāciju par cēloņsakarībām un problēmu lokalizāciju un telpisko raksturojumu. Visdiskutablākais kompozītindikatoru izmantošanā ir svērto vērtību pievienošana dažādām tā komponentēm un diskusija par to, vai ir iespējams salīdzināt dažādas attīstības dimensijas⁸. Teritorijas izvērtēšanā attīstītās valstis (apskatītas Ziemeļvalstis, Lielbritānija, Nīderlande, Austrālija un Jaunzēlande) visbiežāk izmanto ilgtspējīgas attīstības atslēgas indikatoru kopas⁹ un reģionālo statistiku – reģionālo un vietējo pašvaldību un to atšķirīgo ģeogrāfisko teritoriju (apkaimju) datu kopumus (profilus, faktu lapas u.c.), kas ietver kvantitatīvos datus (vietējo statistiku, aptaujas, budžeta rādītājus, politikas izvērtēšanas rādītājus), ģeoinformāciju un dažkārt kvalitatīvus pētījumus kā lauka pētījumi un izvēlēto gadījuma izpēti (*field studies, case studies*).

8 Smyth, R. L., Watzin, M.C., Manning, R.E. (2007). *Defining Acceptable Levels for Ecological Indicators: An Approach for Considering Social Values. Environment Management*, 39, 301-315.

9 Malkina-Pykh, I.G. (2002). *Integrated assessment models and response function models: pros and cons for sustainable development indices design. Ecological Indicators*, 2, 93-108. Spangenberg, J.H. (2002). *Institutional Sustainability Indicators: An Analysis of the Institutions in Agenda 21 and a draft set of indicators for monitoring their effectivity, Sustainable Development*, 10, 103-115.